

Nationaal samenhorighedsbesef in de Zuidelijke Nederlanden

Lode WILS

Op 15 maart 11. werden in de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen de professoren emeriti J. Andriessen s.j., A. Keersmaekers en P. Lenders s.j. gehuldigd met de aanbieding van *Cultuurgeschiedenis in de Nederlanden van de Renaissance naar de Romantiek, Liber Amicorum* (Acco Leuven). Daarin verscheen een belangrijk artikel van Dr. Piet Avonds, werkleider aan de Ufsia: *Beschouwingen over het ontstaan en de evolutie van het samenhorighedsbesef in de Nederlanden (14de-19de eeuw)*.

Avonds toont daarin aan dat het Brabants-Vlaams verdrag van 3 december 1339 „een vroege uiting is van een groeiend samenhorighedsbesef in de Nederlanden, en dat het ook nadien nog, tot het einde van het Ancien régime, een belangrijke politieke rol gespeeld heeft. Het voorgaande betekent meteen ook dat het belang van de Boergondische dynastie voor de ontwikkeling van het samenhorighedsbesef, zoals dat traditioneel beklemt wordt, sterk moet genuanceerd worden. Naar onze mening heeft deze dynastie slechts samengevoegd wat al in sterke mate samenvoelde.”

„Het verdrag is te situeren in de voorbereidende fase van de Honderdjarige Oorlog, toen koning Edward III een grote coalitie tegen Filips VI van Frankrijk voorbereidde. De Gentse leider Jakob van Artevelde was een groot voorstander van een verbond met Brabant. De hertog van Brabant Jan III was trouwens één van de belangrijkste en best betaalde bondgenoten van Edward III in de Nederlanden. Via het Brabants bondgenootschap zou Vlaanderen *de facto* in het Engels kamp terecht komen.”

Opvallend is „dat het verdrag niet enkel gesloten werd door de hertog van Brabant en de graaf van Vlaanderen, maar ook door de Brabantse en Vlaamse steden op voet van gelijkheid met hun landsheren.” De bepalingen waren „zonder meer revolutionair te noemen, niet op de laatste plaats omdat Vlaanderen daardoor over de rijksgrens heen uit de Franse invloedssfeer weggezogen werd en in de Nederlanden een Brabants-Vlaamse as gesmeed werd. Maar vooral is er de uitgebreide bevoegdheid van de arbitragecommissie, die naar de geest van het verbond *de facto* bevoegd is voor alle Brabants-Vlaamse aangelegenheden, ook wanneer één van de landsheren het verbond niet zou wensen na te leven. Daaruit blijkt een wil tot samenwerking tussen de grote Brabantse en Vlaamse steden, over de grenzen heen, desnoods tegen hun vorsten in.... De Brabants-Vlaamse steden verkregen hiermee het recht van vrij vergaderen zonder dat de instemming van de landsheer vereist was. Daarmee was het

Brabants-Vlaams verbond gepredestineerd een model van samenwerking en samenhoorigheid te worden tijdens de Opstand in de 16de eeuw."

Het verdrag werd uitgebreid naar de graaf van Henegouwen toe en naar de steden van het prinsbisdom Luik. Het werd door de Brabantse hertogen bezworen in de Blijde Inkomsten van 1356, 1406 en 1415, maar niet meer daarna. Anderhalve eeuw later werd het opnieuw wereldkundig gemaakt in 1561 door Jacob de Meyere, die de vrijheid en privileges van het graafschap Vlaanderen wilde benadrukken.

In het klimaat van de opstand tegen Filips II werd het verdrag in Delft in druk uitgegeven in 1576, en tweemaal in Gent in 1578. Het zou van dan af deel uitmaken van het ideologisch erfgoed van de Zuidelijke Nederlanden, en tot in de Brabantse revolutie toe gebruikt worden als model van samenwerking onder de gewesten, desnoods tegen de landsheer. Een laatste keer werd het herdrukt in Ieper in 1832, „als een prikkel voor het Belgisch nationaal bewustzijn”.

Dr. Avonds besluit met te wijzen op „de spilfunctie van Brabant bij de ontwikkeling van het samenhoorigheidsbesef in de Zuidelijke Nederlanden. Het is dan ook zonder veel moeite, als een bijna symbolische erkenning van deze rol, dat na de scheuring van 1830 de Brabantse driekleur de nationale vlag van België werd. Is het dan wel terecht dat Pirenne zijn *Histoire de Belgique* rond Vlaanderen construeerde? Komt die plaats niet veeleer aan Brabant toe, de *hoofdprovincie der Nederlanden*?”